

Vogeltellingen Bruine Bank januari 2010

Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee

R.S.A. van Bemmelen, M.F. Leopold & J.P. Verdaat

Rapport C005A/10

IMARES Wageningen UR

(IMARES - institute for Marine Resources & Ecosystem Studies)

Opdrachtgever:

Programmadirectie Natura 2000, Ministerie van LNV
Vincent van der Meij
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Publicatiedatum:

februari 2010

IMARES is:

- een onafhankelijk, objectief en gezaghebbend instituut dat kennis levert die noodzakelijk is voor integrale duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van de zee en kustzones;
- een instituut dat de benodigde kennis levert voor een geïntegreerde duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van zee en kustzones;
- een belangrijke, proactieve speler in nationale en internationale mariene onderzoeksnetwerken (zoals ICES en EFARO).

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EL&I-programma Beleidsondersteunend Onderzoek.

BAS nummer BO-11-011.04-008

© 2010 IMARES Wageningen UR

IMARES is geregistreerd in het
Handelsregister Amsterdam nr. 34135929,
BTW nr. NL 811383696B04.

De Directie van IMARES is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van IMARES; opdrachtgever vrijwaart IMARES van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

A_4_3_1-V78.0

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding.....	5
2 Methoden	5
3 Resultaten	6
4 Conclusies.....	11
Referenties	12
Verantwoording	13

Samenvatting

In het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' worden vogeltellingen uitgevoerd rond het Bruine Bank gebied. Doel is om na te gaan of er in dit gebied sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreft, welke periode(n) van het jaar en welk gebied het betreft. Van 25 tot en met 28 januari 2009 is de derde telling uitgevoerd. Tijdens de telling is een hydrofoon gesleept om aanvullende data van Bruinvissen te verzamelen. Deze hydrofoon data worden vooralsnog alleen verzameld, maar nog niet uitgewerkt. Tellingen vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen. In totaal zijn er 2117 vogels, verdeeld over 32 soorten, en 28 zeezoogdieren, verdeeld over twee soorten, geteld (zie tabel 3). Met respectievelijk 622 en 362 individuen waren de Zeekoet en de Alk de talrijkste vogel soorten. Er werd weinig visserij-activiteit in het gebied waargenomen. Alleen in het meest zuidelijke gedeelte was een vloot boomkorkotters actief en alleen hier werden noemenswaardige aantallen Storm-, Zilver-, en Grote Mantelmeeuwen gezien. Behalve de meeuwen, waren ook de in het gebied aanwezige Jan-van-genten en Noordse Stormvogels sterk met viskotters geassocieerd, en daarmee ook met het eigen schip. Dit bemoeilijkte in hoge mate kwantitatief telwerk omdat al deze scheepvolgers van grote afstanden naar het eigen schip toe kwamen vliegen. In het algemeen waren hun aantallen echter laag en was het gebied niet bijzonder belangrijk voor deze groep van vogels. Dat ligt anders voor de Zeekoet en Alk; met name de laatste soort kwam plaatselijk in hoge dichtheden voor. Opvallend waren daarnaast waarnemingen van Witsnuitdolfijnen.

Foto 1. Een schipvolgende, adulte Jan-van-gent. (*Hans Verdaat*)

1 Inleiding

Teneinde te onderzoeken of de Bruine Bank en haar omgeving als beschermd marien gebied kwalificeert op basis van de Vogelrichtlijn, worden hier vogeltellingen uitgevoerd. Dit is in het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee'.

Verspreid over drie jaar (2009-2012) zullen twaalf surveys in november, december, januari en maart plaatsvinden. Dit verslag geeft een beknopt overzicht van de resultaten van de derde survey, uitgevoerd van 25 tot en met 28 januari 2009 door RSA van Bemmelen, MF Leopold en JP Verdaat. Het werkgebied heeft de algemene aanduiding "Bruine Bank" meegekregen. Dit betreft slechts een globale, geografische aanduiding die niet overeenkomt met de structuur die op zeekaarten als zodanig wordt aangegeven en ook niet het eveneens globale gebied dat in het rapport van Lindeboom et al. (2005) zo wordt aangeduid. Doel van het project is om na te gaan of er in de ruime omgeving van de Bruine Bank, op het Nederlands Continentale Plat, sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreft, welke periode(n) van het jaar dit bestrijkt en in welk gebied dit plaats heeft.

2 Methoden

De tellingen zijn uitgevoerd vanaf een schip, de Branding IV (TX38). Dit schip is een commerciële boomkorkotter, met Texel als thuishaven. Er wordt zondagavond uitgevaren en vrijdag teruggekeerd. De kotter viste 's nachts, maar was vanaf een half uur na zonsopgang beschikbaar voor de tellingen. Op dat moment was ook de laatste nachtelijke vangst verwerkt en was het schip niet meer attractief voor vogels die foerageren op de bijvangst van de visserij. Tellingen langs vooraf bepaalde transecten vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen (Tasker et al. 1984), waarbij alle vogel- en zeezoogdiersoorten werden geteld. Deze methode schrijft voor dat iedere vogel die zwemt binnen een 300m brede strook naast het schip wordt geteld in aaneensluitende 5-minuten tellingen. Vogels die binnen het transect langs vliegen worden alleen op de hele minuten van een telling geteld, en alleen binnen 300 meter zijwaarts en voorwaarts, om overschatting van dichtheden te voorkomen. Gedrag werd vastgelegd volgens de door Camphuysen & Garthe (2004) beschreven coderingen. Er werd door drie tellers geteld zolang het licht was. De data zijn opgenomen in de ESAS database.

Er kan alleen met daglicht geteld worden. Daarom zijn er in de mid-winter maanden minder lange transecten te inventariseren dan in voor- en najaar.

Tijdens de tellingen werd een hydrofoon gesleept om aanvullende data van Bruinvissen te verzamelen.

3 Resultaten

Waarnemingsinspanning

Figuur 1 laat de gevaren route zien. Het betreft een zeegebied ten westen van de Hollandse kust, op het NCP tussen 3°00' E / 52°10' N en 4°05' E / 53°00' N. Er is op vier volle dagen door drie waarnemers geteld. Op een eerste dag (zondag) werd 's nachts uitgevaren zodat de volgende ochtend meteen met tellen in het werkgebied kon worden begonnen en op de zesde dag werd het schip afgeladen en schoongemaakt. De totale lengte van de geïnventariseerde transecten is 1862km, hetgeen – bij een transectbreedte van 300m op de eerste drie dagen en 200m op de laatste dag – resulteert in een geïnventariseerd zeeoppervlak van 537 km² (tabel 1). Tijdens de eerste drie dagen werd geteld van 's ochtends 8:50uur tot 's middags 16:30u, waarbij het hele gebied langs een grof raster van oost–west lopende transecten werd afgezocht. Op de laatste dag werd ter verfijning van deze eerste set data, aanvullend een fijnere zigzag lijn gevaren over de Bruine Bank zelf, maar dit traject kon slechts gedeeltelijk worden geteld vanwege harde wind (NW 7 Bft). De zeestaat was grotendeels 3 tot 4 op de eerste twee dagen, en 6 of 7 op de laatste twee dagen. Terwijl het ruwe weer op de derde dag nog geen probleem was, moest de 'detailsurvey' op de vierde dag beperkt worden tot een smallere telstrook (200 m in plaats van de gebruikelijke 300 m) en moest een van de transect-gedeelten waarbij de wind dwars op de vaarrichting stond komen te vervallen (figuur 1, tabel 2). Op een korte regenbui op de vierde dag na, was het droog.

Gesleepte hydrofoon

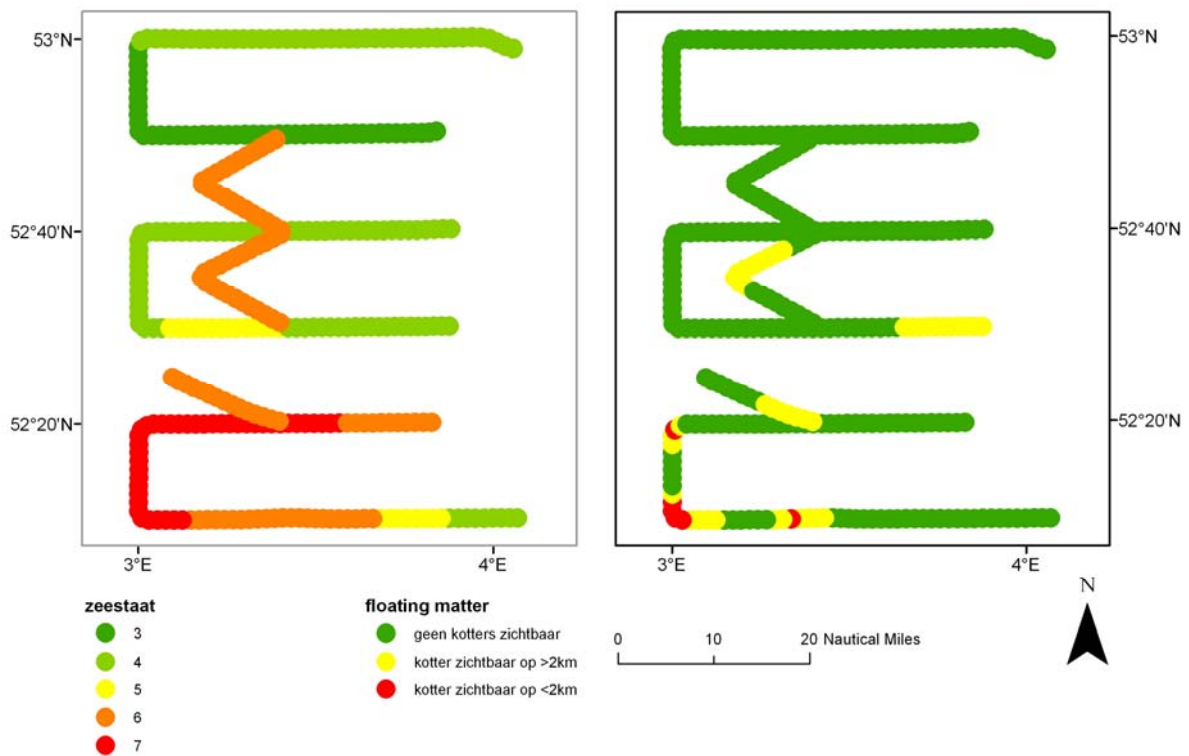
Gedurende de eerste drie dagen is akoestische data verzameld door middel van een gesleepte hydrofoon. De verzamelde data is niet uitgewerkt. Tijdens de vierde dag is er geen hydrofoon gesleept vanwege te ruwe weersomstandigheden.

Tabel 1. Waarnemingsinspanning per dag.

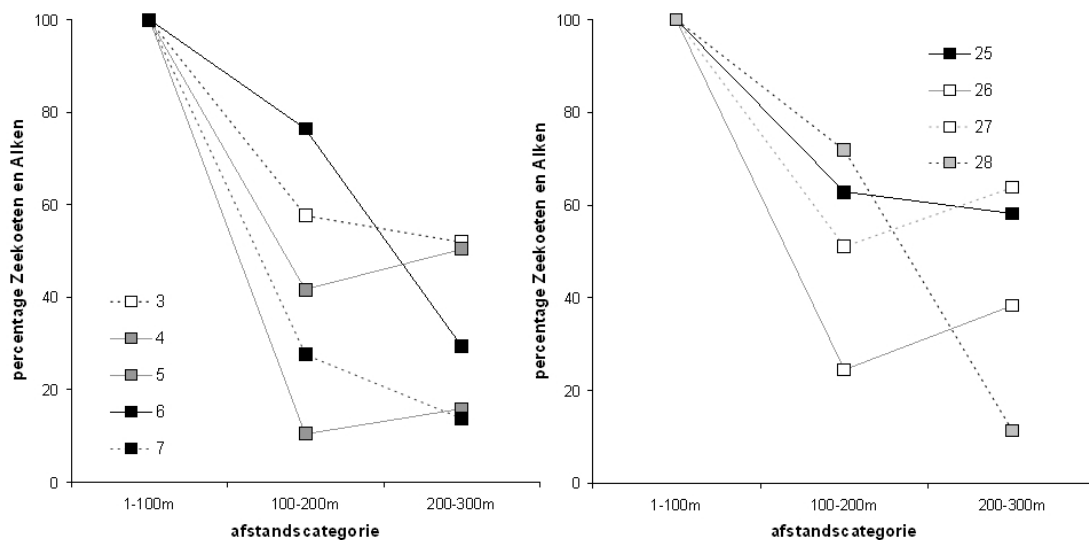
Dag	afstand (km)	oppervlak (km ²)	aantal 5-min tellingen
25 januari 2009	574.7	172.4	91
26 januari 2009	498.7	149.6	87
27 januari 2009	568.9	170.7	92
28 januari 2009	219.7	43.9	61
Totaal	1861.8	536.6	331

Tabel 2. Waarnemingsinspanning per zeestaat.

Zeestaat (Bft)	Onderzocht oppervlak (km ²)	Afgelegde afstand (km)	aantal 5-min tellingen
3	110.6	386.7	47
4	213.3	711.1	126
5	26.0	86.7	22
6	107.2	430.7	95
7	79.4	264.7	41

Figuur 1. Zeestaat (linker panel) en aanwezigheid van viskotters of hengelbootjes (rechter panel) gedurende 25-28 januari 2009.

Figuur 2. Detectie van Zeekoeten en Alken. Het linker panel geeft de detectie weer per zeestaat, waarbij de afstandscategorie tot 100m als index wordt gebruikt. Het rechter panel geeft de detectie per dag weer. Op 28 januari werd de 200-300m categorie niet meegenomen in dichtheidsberekeningen.

Waarnemingen

In totaal zijn er 2117 vogels, verdeeld over 32 soorten, en 28 zeezoogdieren, verdeeld over twee soorten, geteld (zie tabel 3). Met respectievelijk 622 en 362 individuen waren de Zeekoet en de Alk de talrijkste soorten. Van Storm-, Zilver-, en Grote Mantelmeeuw rezen de aantallen naarmate verder zuidelijk werd geteld. Alleen vogelsoorten waarvan meer dan 100 individuen werden geteld en zeezoogdieren worden in meer detail besproken.

Tabel 3. Aantallen waargenomen vogels en zeezoogdieren per dag, en het aantal 5-minuten tellingen met en zonder waarnemingen.

Soort	Dag in januari				totaal
	25	26	27	28	
Roodkeelduiker (<i>Gavia stellata</i>)	4				4
Fuut (<i>Podiceps cristatus</i>)			1		1
Roodhalsfuut (<i>Podiceps griseogen</i>)			2		2
Kuifduiker (<i>Podiceps auritus</i>)		5			5
Noordse Stormvogel (<i>Fulmarus glacialis</i>)	28	32	26		86
Jan van Gent (<i>Morus bassanus</i>)	11	8	45		64
Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo</i>)		8	2		10
Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)	40				40
Grauwe Gans (<i>Anser anser</i>)		5			5
Bergeend (<i>Tadorna tadorna</i>)	4				4
Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)	1				1
Eidereend (<i>Somateria mollissima</i>)		4			4
Grote Zeeëend (<i>Melanitta fusca</i>)		1			1
Goudplevier (<i>Pluvialis apricaria</i>)			2		2
Kanoetstrandloper (<i>Calidris canutus</i>)	1				1
Paarse Strandloper (<i>Calidris maritima</i>)	1				1
Houtsnip (<i>Scolopax rusticola</i>)	2				2
Dwergmeeuw (<i>Larus minutus</i>)	1				1
Kokmeeuw (<i>Larus ridibundus</i>)	3		26		29
Stormmeeuw (<i>Larus canus</i>)	28	97	108		233
Kleine Mantelmeeuw (<i>Larus fuscus</i>)	1	3	8		12
Zilvermeeuw (<i>Larus argentatus</i>)	30	49	73		152
Pontische Meeuw (<i>Larus cachinnans</i>)			1		
Geelpootmeeuw (<i>Larus michahellis</i>)			1		2
Grote Burgemeester (<i>Larus hyperboreus</i>)	1			(1)	1(-2)
Grote Mantelmeeuw (<i>Larus marinus</i>)	61	39	157		257
Drieteenmeeuw (<i>Rissa tridactyla</i>)	34	14	38		86
Zeekoet (<i>Uria aalge</i>)	274	170	58	120	622
Alk / Zeekoet	4	29	3	16	52
Alk (<i>Alca torda</i>)	74	111	90	87	362
Merel (<i>Turdus merula</i>)	3				3
Kramsvogel (<i>Turdus pilaris</i>)	68				68
Koperwiek (<i>Turdus iliacus</i>)	2				2
Grote Lijster (<i>Turdus viscivorus</i>)	1				1
Aantal individuen	677	575	641	224	2116
Aantal soorten	23	14	15	2	32

Tabel 3 (cont). Aantallen waargenomen zeezoogdieren per dag, en het aantal 5-minuten tellingen met en zonder waarnemingen.

Soort	Dag in januari				totaal
	9	10	11	12	
Ongedetermineerde dolfijn			1		1
Witsnuitdolfijn (<i>Lagenorhynchus albirostris</i>)	2			3	5
Bruinvis (<i>Phocoena phocoena</i>)	7	2	10	3	22
Aantal individuen	9	2	11	6	28
Aantal soorten	2	1	2	2	2
Staan want		1			1
Tellingen met vogels/zeezoogdieren	82	75	90	50	297
Tellingen zonder vogels/zeezoogdieren	9	12	2	11	34

Jan-van-genten, Noordse Stormvogels en meeuwen

Het tellen van deze soorten bleek tijdens deze survey bijzonder lastig. Grote aantallen associeerden met visserij. Ook het eigen schip had een zeer grote aantrekkingskracht op deze soorten – waarschijnlijk omdat ons schip meestal de enige viskoter in de omgeving was. Per soort was ten minste een derde van de waargenomen individuen duidelijk met het eigen schip geassocieerd. Tellingen geven daarom een sterk vertekend beeld en de werkelijke verspreiding en op de laatste dag werd dan ook afgezien van het tellen van deze soorten: bij sterkere wind is het voor deze vogels moeilijker om zelfstandig voedsel te vinden en blijven ze hardnekkig achter een eenmaal gevonden koter aanvliegen, of deze nu vist of niet. De verspreiding kan beter kwalitatief beschreven worden. Het zwaartepunt voor alle met visserij verbonden soorten lag in het (zuid)westen van het studiegebied. Hier waren ook meerdere viskoters actief.

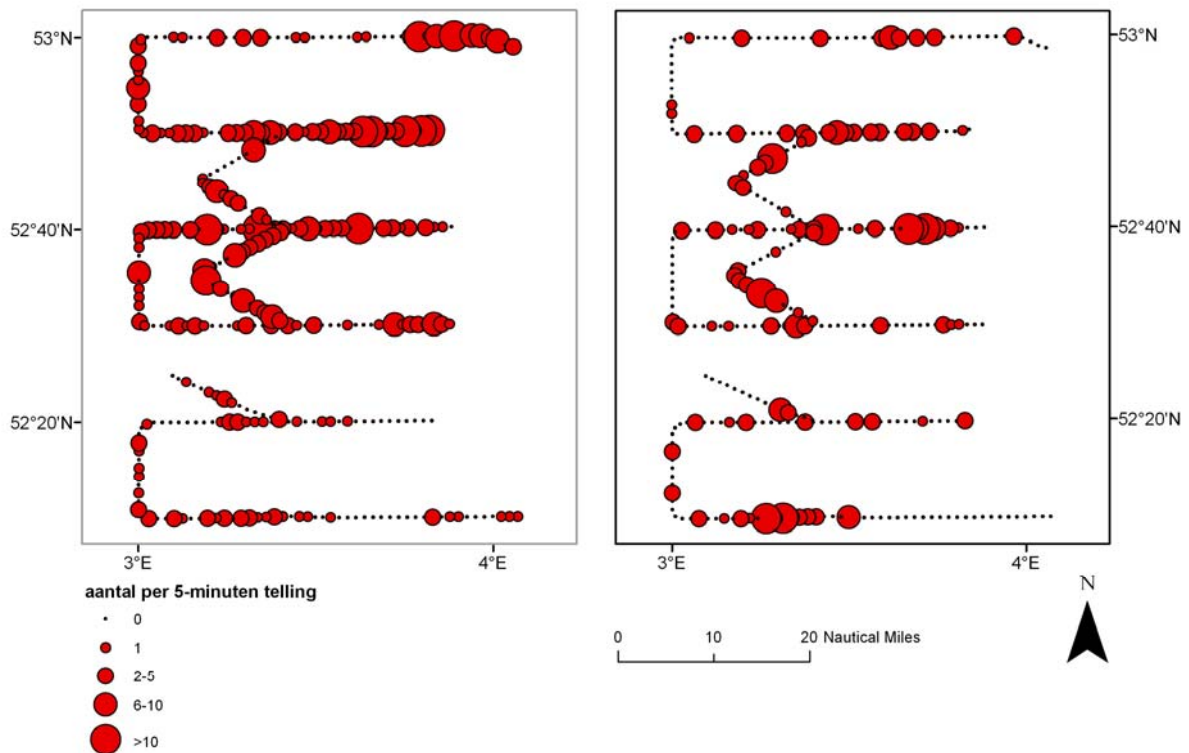
Zo goed als alle Jan-van-genten waren adulte vogels – slechts één vogel was herkenbaar als vierdejaars. Zeker drie donkere Noordse Stormvogels werden waargenomen. Dit duidt op een noordelijke herkomst. Bij Grote Mantelmeeuwen was ongeveer de helft adult (54%). De meeste onvolwassen vogels waren in hun tweede kalenderjaar (35%).

Zeekoeten en Alken

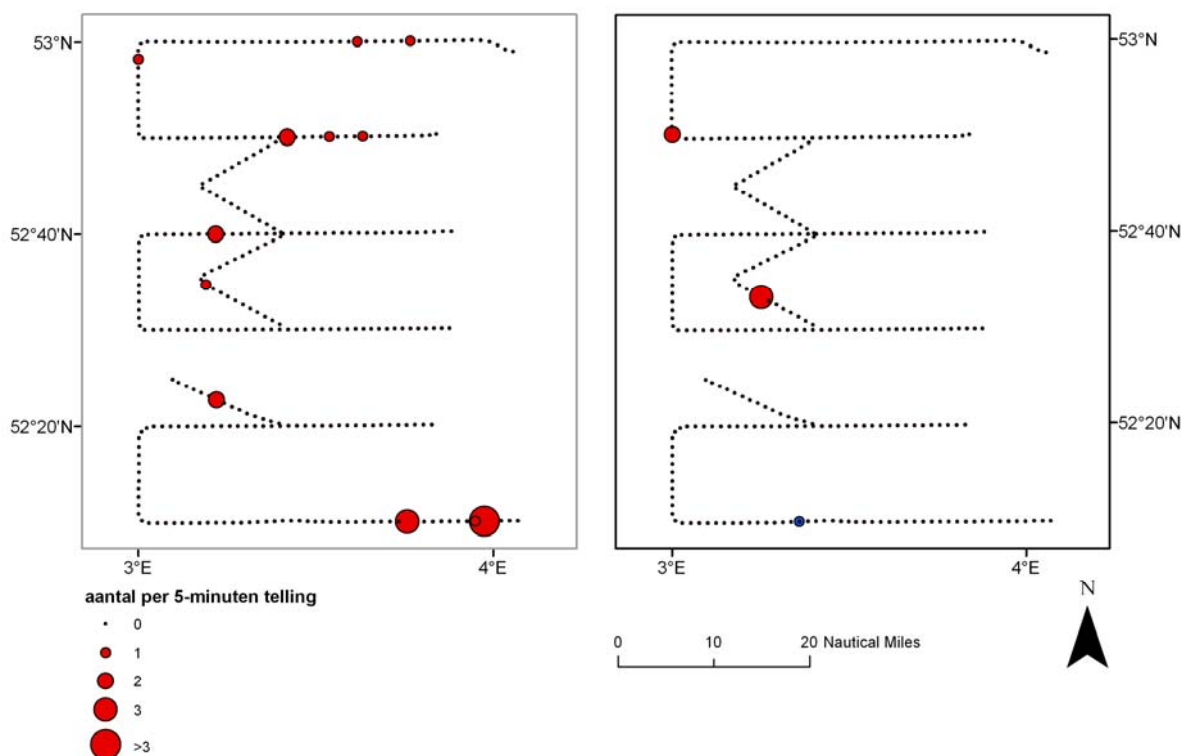
Zeekoeten werden in het hele onderzoeksgebied aangetroffen, met her en der hogere concentraties en elders lage dichtheden. Hoge dichtheden werden gevonden in het noordwesten en op het transect op 52°30'. Plaatselijk bleek een redelijk hoog aandeel van de alkachtigen Alken te betreffen (figuur 3). Het merendeel van de Zeekoeten was in broedkleed (58%); een minderheid was in kopruï (12%); en het resterende deel nog in winterkleed (30%). Het percentage vogels in zomerkleed was duidelijk hoger dan bij Alk: slechts 5% in zomerkleed; het merendeel in winterkleed (86%); en het restant in rui van winter- naar zomerkleed (9%).

Zeezoogdieren

Op verschillende plekken in het onderzoeksgebied werden Bruinvissen gezien. Een duidelijk patroon komt hier niet uit naar voren (figuur 4). Verassend waren twee waarnemingen van Witsnuitdolfijnen: een groepje van twee en een groepje van drie. De laatste maakten korte tijd gebruik van de boegwolf van het eigen schip. Alle individuen waren adult. Bij een derde waarneming van een dolfijn kon helaas niet de soort met zekerheid worden vastgesteld.

Figuur 3. Verspreiding van Zeekoeten (linker panel) en Alken (rechter panel) over het onderzoeksgebied. Stipgrootte geeft het aantal individuen per 5-minuten telling weer.

Figuur 4. Verspreiding van Bruinvissen (linker panel) en Witsnuitdolfijnen (rechter panel) over het onderzoeksgebied. De blauwe stip onder in het rechter panel geeft een ongedetermineerde dolfijn aan.

4 Conclusies

Dit was de derde survey binnen het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee'.

In overeenstemming met de tweede survey (november) waren Alken en Zeekoeten talrijk. Het aantal Alken en het percentage van deze in het totale aantal alkachtigen (Alk/Zeekoet) was weer hoog. Evenals tijdens de november-telling neigden de Alken naar een concentratie in het centrale deel van het onderzoeksgebied, maar in vergelijking met de november-survey kwamen de Alken nu meer verspreid voor.

De verspreiding en aantallen van Jan-van-genten, Noordse Stormvogels en meeuwen correleert sterk met de aanwezigheid viskotters. Vanwege deze sterke interesse was ook het aantal met het eigen schip geassocieerde meeuwen groot en daarmee. Grote aantallen waren echter niet in het gebied aanwezig.

Bijzonder zijn de waarnemingen van vijf Witsnuitdolfijnen (twee groepen) in het centrale en noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied. In het zuiden werd nog een ongedetermineerde dolfijn waargenomen.

Foto 2. Adulte Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla* in winterkleed. (Hans Verdaat)

Referenties

- Camphuysen CJ & Garthe S (2004) Recording foraging seabirds at sea: standardised recording and coding of foraging behaviour and multi-species foraging associations. *Atlantic Seabirds* 6(1): 1-32.
- Lindeboom HJ, Geurts van Kessel AJM, Berkenbosch A (2005) Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat. Rapport RIKZ/2005008, Den Haag / Alterra rapport 1109, Wageningen:103 p.
- Tasker ML, Jones PH, Dixon TJ & Blake BF (1984) Counting seabirds at sea from ships: a review of methods employed and a suggestion for a standardized approach. *Auk* 101: 567-577.

Foto 3. Deze Arctische meeuw werd aanvankelijk gedetermineerd als tweede-winter Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*, maar de donkere tekening op de bovendelen suggereert een (meerdegraads?) hybride met waarschijnlijk Zilvermeeuw *L. argentatus*. Op de achtergrond vliegen adulte Drieteenmeeuwen. Let op de olieplek op de onderbuik van de onderste vogel. (Hans Verdaat)

Verantwoording

Rapport C005/10
Projectnummer: 4302500005

Verantwoording

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door een collega-onderzoeker en het betreffende afdelingshoofd van IMARES.

Akkoord: Drs. F.C. Groenendijk
Hoofd afd. Ecologie locatie Noord

Handtekening:

Datum:

Akkoord: Drs. R. ter Hofstede
Afd. Ecologie locatie Zuid

Handtekening:

Datum: februari 2010

